

4. Volohin, Yu. (2011). *Menedzhment v osviti yak sotsialno-psykholohichne vyznachennia osobystosti v upravlinskii diialnosti* [Management in education as a socio-psychological definition of personality in management activities].

5. Voloshyn, V. S., Dmytryev, V. Yu. (2010). *Povyshenye kachestva – glavnoe napravlenye rehulyrovaniya deiatelnosti vysshykh uchebnykh zavedenyi* [Improving quality is the main direction of regulating the activities of higher educational institutions]. Kyiv.

6. Konarzhevskiy, Yu. A. (1993). *Vnutryshkolnyi menedzhment*. [Intra-school management].

7. Kryzhko, V. V. (2005). *Teoriia ta praktyka menedzhmentu v osviti*. [Theory and management practice in life]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЧЕРНЕНКО Олександр Володимирович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-економічних відносин, Кіровоградський інститут розвитку людини.

Наукові інтереси: педагогіка вищої школи, професійна адаптація студентів, інтерактивні методи навчання, Європейська освітня система.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

CHERNENKO Oleksandr Vladimirovich – PhD in Pedagogics, Associate Professor of the Department of Socio-Economic Relations, Kirovohrad Institute for Human Development.

Circle of research interests: pedagogy of high school, professional adaptation of students, interactive teaching methods, European education system.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2020 р.

УДК: 378.011

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-186-183-187

ЧУБРЕЙ Олександра Степанівна –

кандидат історичних наук, доцент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4276-1396>

e-mail: zarivnal@ukr.net

ПРИНЦИПИ ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Ефективна підготовка майбутніх учителів географії до професійної діяльності вимагає вироблення й наукового обґрунтування відповідних принципів її реалізації.

У контексті нашого дослідження, поняття «принципи навчання» ми визначаємо як систему основних ідей, положень, що пронизують весь процес підготовки майбутніх учителів географії, визначають вимоги до його організації та забезпечують його ефективність й результативність в умовах трансформації освіти.

При визначенні принципів підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності в умовах трансформації освіти ми врахували наступні вимоги до них, а саме об'єктивність, орієнтованість, системність, багатоаспектність, доповнюваність [7, с. 131].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Принципи ефективної підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності розглядаються в

працях українських та зарубіжних науковців: А. Алексюк, Н. Волкова, А. Колодій, С. Прийма, Е. Хриков.

Ефективна підготовка майбутніх учителів географії до професійної діяльності вимагає вироблення й наукового обґрунтування відповідних принципів її реалізації, що і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті – розробити та науково обґрунтувати авторську сукупність принципів ефективної підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед визначимо сутність понять «принцип» та «принципи навчання». Загалом, поняття «принцип» походить від латинського – *principium*, що дослівно перекладається як «те, від чого все походить». Його еквівалентами є терміни: «основа», «початок» та «першоджерело» [1, с. 25],

У словнику поняття «принцип» визначається як «основне, вихідне положення

певної наукової теорії (вчення) або світосприйняття особистості» [9, с. 1071]. При цьому, «принцип» визначає не тільки природну й соціальну сутність певного явища, а й розкриває його найсуттєвіші властивості та окреслює напрями розвитку [4, с. 693]. Саме тому, Е. Хриков тлумачить принцип як «ланцюг, що пов'язує закономірності феномену та діяльність» [11, с. 61].

Крім цього, поняття «принцип» може набувати ще інші значення:

1) принцип як основна особливість організації будь-якого процесу [6, с. 585];

2) принцип як положення, з якого необхідно починати та яким необхідно керуватися у процесі наукового пізнання чи організації певної діяльності.

3) принцип як життєва позиція, яка визначає світогляд особистості, її ставлення до навколишнього світу та відповідної діяльності [8, с. 48].

На думку С. Прийми, принцип є основоположним, засадничим, фундаментальним, вихідним, загальним, керівним, відправним, провідним для будь-якого дослідження [8, с. 49].

Отже, у нашому дослідженні принципи будуть розглядатися як вихідні фундаментальні положення та найсуттєвіша основа для організації ефективної підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності в умовах трансформації освіти.

Поняття «принципи навчання» широко висвітлюється у змісті навчальних посібників з педагогіки і асоціюється з «дидактичними принципами».

Так, А. Алексюк «дидактичні принципи» пов'язує з основоположними ідеями, що пронизують та субординують процес науково-дидактичного пізнання дійсності [2, с. 101].

Н. Волкова «принципи навчання» розглядає як «систему основних дидактичних вимог до організації навчального процесу, дотримання яких забезпечує його ефективність» [3, с. 315].

А. Кузмінський та В. Омеляненко принципи навчання характеризують як «основоположні ідеї, вихідні положення, які визначають зміст, форми і методи навчальної роботи відповідно до мети виховання і закономірностей процесу навчання».

І. Костікова також акцентує увагу на взаємозв'язку принципів навчання та його закономірностей. На думку науковця, «принципи навчання» – це «нормативні положення, які базуються на педагогічних закономірностях, що характеризують

загальну стратегію вирішення педагогічної проблеми». Водночас, принципи виступають і як системоутворювальний фактор у педагогічній теорії, і як критерій неперервної оптимізації педагогічної практики [5, с. 82].

Базуючись на теоретичній позиції, визначених підходах й тенденціях, власному досвіді й в залежності від ключових компонентів підготовки, нами визначено комплекс принципів, що сприятимуть ефективній реалізації процесу підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності:

- мета та завдання підготовки;
- залучення студентів до підготовки;
- формування змісту підготовки;
- організація підготовки;
- результати підготовки.

Розглянемо визначену сукупність принципів ефективної підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності детальніше.

Принципи формулювання мети та завдань підготовки. Сюди нами віднесено принципи випереджувальності та формування ціннісних орієнтацій.

Відповідно до принципу випереджувальності, метою підготовки є формування здатності майбутнього вчителя географії діяти в режимі постійного випередження наявного стану розвитку освіти.

Ціннісні орієнтації виступають як усвідомлені домінуючі потреби особистості, визначають порядок встановлення пріоритетів вирішення різноманітних завдань професійної діяльності й напрями професійного розвитку, чим забезпечується стійкість майбутнього вчителя географії в невизначених та кризових ситуаціях.

Принципи залучення студентів до підготовки. Сюди нами віднесено принципи персоналізації, діалогічності та співробітництва.

Застосування принципу персоналізації дає змогу оптимізувати процес професійної підготовки відповідно до особистих освітніх потреб та мотивації майбутнього вчителя географії, чим забезпечується його ефективність й результативність.

Застосування принципу діалогічності забезпечує можливість обміну професійними знаннями, досвідом та індивідуальними цінностями між викладачами і студентами і становить належне підґрунтя до підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності.

На основі міжсуб'єктних зв'язків, діалогічної взаємодії та переважання емпатії

в міжособистісних стосунках принцип співробітництва забезпечує створення сприятливих умов для самовизначення, самореалізації й саморозвитку особистості в процесі підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності.

Принципи формування змісту підготовки, зокрема, принципи багатоаспектності, трансдисциплінарності, інтегративності, варіативності та модульності.

Так врахування усіх аспектів, які характеризують критично важливі напрями підготовки майбутнього вчителя географії до професійної діяльності, дозволяє забезпечити її ефективність та результативність.

Принцип трансдисциплінарності забезпечує ефективне формування універсальної мети професійної компетентності майбутніх учителів географії.

Принцип інтегрованості забезпечує можливість майбутньому вчителю географії інтегрувати наукові ідеї в практику подальшої професійної діяльності, відкрито сприймати інноваційні процеси розвитку географічної науки та оцінити їхній вплив на шкільний курс географії.

Принцип варіативності дає можливість кожному майбутньому вчителю географії навчатися за індивідуальною освітньою траєкторією, яка визначена індивідуальним навчальним планом.

Принцип модульності дає можливість забезпечити оптимальність змісту підготовки майбутніх учителів географії відповідно до їхніх індивідуальних освітніх потреб та інтелектуального розвитку.

Принципи організації підготовки. Сюди нами віднесено принципи технологічності, самоорганізації, толерантності, рефлексивності та зворотного зв'язку.

Організація підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності в умовах трансформації освіти за принципом технологічності має відповідати таким характеристикам як: чітка алгоритмізація, варіативність, результативність та рефлексію діяльності.

За принципом самоорганізації дуже важливими стають проблеми формування самодисципліни, самомотивації та самоконтролю у майбутній професійній діяльності вчителя географії та професійному розвитку.

Так, використання принципу толерантності у процесі підготовки дозволяє підвищити емоційну стабільність та стресостійкість майбутніх вчителів географії в міжнетічному середовищі, підвищити їхню самооцінку та розвинути рефлексію.

Застосування принципу рефлексії в організації підготовки сприяє вивченню й аналізу думок, переживань, відносин, професійної діяльності майбутнього вчителя географії, що забезпечує можливість корекції, змін та розвитку.

За допомогою принципу зворотного зв'язку у підготовці викладач кафедри, методист або куратор завжди може отримати інформацію про відповідність навчання очікуванням майбутніх учителів географії, відповідності змісту меті навчання та труднощам, які виникли у ході виконання завдань.

Принципи визначення результатів підготовки, зокрема, принципи постійного контролю, значущості для особистості та професійної мобільності.

Впровадження принципу постійного контролю забезпечує більш ефективну побудову та реалізацію процесу підготовки майбутніх учителів географії.

Так, впровадження принципу значущості забезпечить створення ситуацій успіху для кожного майбутнього вчителя географії, що, у свою чергу, стимулюватиме їхню самоорганізацію, самореалізацію та саморозвиток у подальшій професійній діяльності.

Відповідно принципу професійної мобільності майбутній вчитель географії отримуватиме відомості про професійну мобільність, що критично важливо в умовах трансформації освіти.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, в ході дослідження розроблено та науково обґрунтовано авторську сукупність принципів, що сприятимуть ефективній реалізації процесу підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності:

– *мета та завдання* підготовки (принципи випереджувальності та формування ціннісних орієнтацій);

– *залучення студентів* до підготовки (принципи персоналізації, діалогічності та співробітництва);

– *формування змісту* підготовки (принципи багатоаспектності, трансдисциплінарності, інтегративності, варіативності та модульності);

– *організація* підготовки (принципи технологічності, самоорганізації, толерантності, рефлексивності та зворотного зв'язку);

– *результати* підготовки (принципи постійного контролю, значущості для особистості та професійної мобільності).

Перспективи подальших розвідок напряму полягають в детальній характеристиці принципів ефективної підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Алеев Р. Х. Юридический этимологический словарь / Р. Х. Алеев. – М. : ВИКОН, 2002. 63 с.
2. Алексюк А. М. Педагогіка / [за ред. А. М. Алексюка]. – К. : Вища школа, 1985. 294 с.
3. Волкова Н. П. Педагогіка: [навч. посібник] / Наталя Павлівна Волкова. – К. : Академвидав, 2007. 615 с.
4. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація, місце і роль у правовій системі України / А. М. Колодій // Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т.. – Х. : Право, 2008. – Т. 1. Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України. С. 689–704.
5. Костікова І. І. Сучасні методологічні підходи професійної підготовки вчителя засобами інформаційно-комунікаційних технологій // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2008. – № 8. С. 79–83.
6. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова ; Рос. АН ; Рос. фонд культуры. – М. : АЗЪ, 1995. 928 с.
7. Подповетная Ю. В. Концепция развития научно-методической культуры преподавателя ВУЗа : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Подповетная Юлия Валерьевна. – Челябинск, 2012. 450 с.
8. Прийма С. В. Поняття принципу в аспекті співвідношення з суміжними категоріями / С. В. Прийма // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2014. – Вип. 28. С. 46–55.
9. Советский энциклопедический словарь / под ред. А. М. Прохорова. – 4-е изд. – М. : Сов. энцикл., 1989. 1632 с.

REFERENCES

1. Alev, R. Kh. (2002). *Yurydycheskyi etymolohycheskyi slovar*. [Legal etymological dictionary]. Moskow.
2. Aleksyuk, A. M. (1985). *Pedahohika*. [Pedagogy]. Kyiv.
3. Volkova, N. P. (2007). *Pedahohika: [navch. posibnyk]* [Pedagogy: Schnauzer. Manual]. Kyiv.

4. Kolodii, A. M. (2008). *Pryntsypy prava: geneza, poniattia, klasyfikatsiia, mistse i rol u pravovii systemi Ukrainy*. [Principles of law: genesis, concepts, classification, place and role in the legal system of Ukraine]. *Metodolohichni ta istoryko-teoretychni problemy formuvannia i rozvytku pravovoi systemy Ukrainy*. [Methodological and historical-theoretical problems of formation and development of the legal system of Ukraine]. Harkiv.
5. Kostikova, I. I. (2008). *Suchasni metodolohichni pidkhody profesiinoi pidhotovky vchytelia zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii*. [Modern methodological approaches of professional training of the teacher by means of information and communication technologies].
6. Ozhehov, S. Y. (1995). *Tolkovyi slovar russkoho yazyka: 80000 slov y frazeolohycheskykh vyrazhenyi* [Interpretive Russian Dictionary: 80,000 words and phraseological expressions]. Moskow.
7. Podpovetnaia, Yu. V. (2012). *Kontseptsyia razvytyia nauchno-metodycheskoi kultury propodavatelii VUZa*. [The concept of development of the scientific and methodological culture of the teacher High School]. Chelzdinsk.
8. Pryima, S. V. (2014). *Poniattia pryntsypu v aspekti spivvidnoshennia z sumizhnymy katehoriiami*. [The notion of principle in the aspect of correlation with related categories].
9. *Sovetskyi entsyklopedycheskyi slovar*. (1989). [Soviet Encyclopedic Dictionary].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЧУБРЕЙ Олександра Степанівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Наукові інтереси: підготовка майбутніх учителів географії до професійної діяльності в умовах трансформації освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

CHUBREI Oleksandra Stepanivna – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Geography and Ecological Management of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

Circle of scientific interests: preparation of future geography teachers for professional activity in the conditions of transformation of education.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2020 р.